

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 1.50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Mogočni neznanec in njegovi pomagači

Na deželi beremo prav z začudenjem, da so imeli pri nas do sedaj povsod prvo besedo framazoni, o katerih smo brali prej samo v razburljivih romanih. Mislili smo, da so to skrivne ali napol skrivne družbe, ki širijo skrito strahovlado po velikih mestih sveta, kjer so doma tako vsa čuda. Sedaj slišimo vsak dan o novih odkritjih o prostozidarjih pod lastno streho. Kakor s kolom po glavi nas zadevajo novice, da so bili ti vse mogočni skrivnostni ljudje povsod tam, kjer se gospodari in ukazuje. Na noben način pa ne moremo razumeti, kako je to, da so ti naši framazoni vodili politiko in vplivali na naše notranje razmere tako, kakor so to zahtevali framazoni na Francoskem, kjer so bile včlenjene naše prostozidarske organizacije. Neznani gospodje izza devete gore, oziroma meje, so tedaj uveljavljali svojo voljo pri nas s pomočjo svojih sobratov, ki smo jih poznali sicer po obrazu in imenu, katerih skrivnosti so nam pa ostale prikrite. Takemu delu pravimo izdajstvo.

Vsak človek, ki je spoznal, da je bil komur koli za Pavliho, je prizadet v svojem ponosu in si poišče zadoščenje. Naš narod je tudi prizadet v svojem ponosu, ker sliši da so ga neki ljudje vodili za nos, in to še tako spretno, da ni spoznal, čigava igrača je bil vso dolgo povojno dobo. V naših glavah je zraslo dovolj gramov možgan, da nam ni treba tujih varuhov in pestunov, še manj pa tujih gospodarjev, ki so si svoje vsiljene usluge plačevali doslej kar po svoji lastni volji in tarifi.

Narod je na svojem imetju oškodovan in v svoji časti užaljen. Večni moralni zakon terja zanj zadoščenje. Saj ne moremo misliti, da sta bili pretekli desetletji neizbežna usoda, ampak smo prepričani, da je tudi v življenju narodov vedno in povsod odločujoča osebna pobuda. Prav zato povprašujemo po osebni odgovornosti. Na Francoskem so postavili pred sodišče vse, ki so osumljeni narodove nesreče. Slišimo, da hočejo tako tudi v Romuniji. To pa zato, ker so nehali misliti megleno, češ kriva je nesreči taka ali taka splošna miselnost, take ali take brezosebne sile. Resnično žive in delujejo samo gospodje X, Y, Z in njihove klike.

Tistim, ki nam odkrivajo vso čudno zakulisno igro našega in mednarodnega prostozidarstva, hočemo verjeti. Toda tudi neuk narod ve, da ima tako javno pranje nečednega perila samo tedaj svoj pameten smisel, če postavimo vprašanje odgovornosti in zadoščenja. Pri taki odgovornosti pa je treba postaviti na začetno klop zraven glavnih krivcev tudi vse tiste, ki so krivce podpirali, z njimi sodelovali in jim držali vrečo, kakor pravi nemoralnemu pajdaštvu naš narod.

Dvajset let že prihajajo na deželo politični agenti, ki prosijo in nabirajo za svoje stranke ob volitvah glasove. Vsak od teh je vedno grajal nasprotnikov program in hvalil svojega. »Izvolite nas, potem bomo mi gospodarili po vaših koristih,« so nam govorili polizani politični mečtarji. Vsaka stranka nam je ponujala svojo gospodarsko politiko in letala za nami v zadnje gorsko zakotje, samo framazonov nismo nikoli videli niti slišali, kako bi oni radi gospodarili. Oni niso nikdar prišli med nas s prošnjo, naj jim damo svoje glasove, da bodo potem lahko gospodarili. Jim ni bilo treba.

Politične stranke so to vedele, one so se zadovoljevale z določenim številom korit, in so zato delile vpliv z mogočnim neznanecem. Zato svojih obljub, ki so jih dajale narodu, niso mogle izpolniti. Ezav je prodal Jakobu svoje pravice in svojo moč za skledo leče. Narod pa bi rad vedel, ali je storil Ezav to v svoji nemoči ali v svoji nevednosti. Naj bo že kakor

koli, Ezav je bil s svojo kupčijo v pomoč koristolovskemu Jakobu, ker je služil njegovim ciljem.

Ko vprašujemo po odgovornosti, moramo vprašati najprej, ali je mogočni neznanec vodil za nos narod in njegove stranke, ali pa so neznanec in stranke vodili za nos sporazumno naš ubogi in ogoljufani narod. Zakaj niso stranke nikoli povedale pošteno, da prosijo samo za korita, da pa gospodariti ne bodo mogle? (Med gospodarjenje ne štejem odstavljanja, nastavljanja in prestavljanja uradništva in pa za splošne narodove koristi le malo pomembne ukrepe). Zakaj so stranke brez narodove vednosti toliko časa podpirale framazonstvo? Zakaj je prišlo pri nas odkritje o škodljivem delu framazonstva na dan šele po polomu zahodne fronte in niso o njem vedeli prej nič vsi tisti, ki danes kriče? Zakaj se sedaj stranke svetohlinsko sramujejo svoje večerajšnje družbe in bratovščine? Zakaj se stranke sedaj obnašajo tako kot tisti tat, ki mu je v pričo ljudi padlo ukradeno blago izpod suknje in ki se je potem razburjal in čudil, glej kaj vrača so mi ljudje podtaknili in obesili?

Ne kričite o framazonih narodu, saj ni on sodeloval z njimi, niti jih podpiral. Obračunajte med seboj in položite potem čiste račune! Narod bo vas imel potem vsaj za spreobrnjenec in spokornike.

Za vse, kar je pri nas zagrešilo framazonstvo, je soodgovorna naša povojna politika, ki je to brez narodove vednosti dopuščala.

Prostozidarjem ne moremo njihovih neumnosti in skrivnih početij nič zameriti. Vsak človek mora nazadnje nekaj delati in se z nečim ukvarjati, ker je tako ustvarjen. Če mu skrb za življenje ne naklada trdega in resnega dela, mora počenjati pač kakšne neumnosti. Kmet, ki napenja grbo po dvanajst in tudi več ur na dan, ne bi imel veselja in smisla za romantične nočne sestanke in seje. Če pa počenja kaj takega sita in brezdelna gospoda, je kriva pač družba, ki ne razdeljuje pravilno dela, ker menda še ni dovolj živo spoznala, da ni delo samo človekova naravna pravica, ampak tudi njegova neodsvojljiva pravna dolžnost. Bodimo dosledni: če že puščamo neke družabne sloje brez dela, jim privoščimo še neumnosti zoper dolgočasje.

Mogočni neznanec nas zanima mnogo bolj od druge strani. Te dni smo ga videli, ko se je potrudil med nas. Sukanca je pričelo primanjkovati in pričakovati je zato, da se bo podražil. Pa je prihitel, da ga pokupi od podeželskih trgovcev in branjevcev, katerim ga je bil prej sam prodal. Potem ga bo prav tistim trgovcem prodal še enkrat, kadar se mu bodo zdele cene dovolj visoke. Temu ne bi smeli reči tatvina, ker ni bilo narejeno ponoči na skrivaj. In vendar je mogočni neznanec znova potegnil denar iz žepov nam vsem, ki nosimo sešite obleke in hlače na gumbe. Sedaj je prišel samo po sukaneč, drugič pokupi po Vojvodini pšenico ali na Hrvaškem koruzo, vse vedno o pravem času, da silno zasluži, ali recimo rajši, da »zaradi«, ker pomeni zaslužiti navadno neko pošteno dejanje. Posli mogočnega neznanca imajo tisočero oblik, vsaka oblika pa vodi vedno do istega uspeha: potegne nekaj denarja iz žepov tistim slojem, ki žive iz rok v usta in ki si zato ne morejo narediti železne zaloge potrebnih, kadar je pričakovati nove podražitve. Kadar se bo podražil zopet kruh, pričakujemo, da nam bo prišel mogočni neznanec izpraznit želodec, če bo v njih še kaj neprebavljenega kruha po stari ceni, da nam ga bo prodal potem še enkrat po novi, višji. Saj ne bi bilo to nekaj bistveno drugega od onega s sukancem. Mogočni neznanec ne pozna »pedsodkov«: morala, smešnost in temu

podobno, ampak meri vse samo z mero »zaradec«.

Mogočni neznanec je za nas zanimiv brez hinavščine samo kot strašen polip, ki je stegnil svoje nepreštevne tipalke v zadnje naše naselje in oklenil z njimi slehernega našega človeka, iz katerega izžema dinar za dinarjem, paro za paro. Te tipalke popuščajo in stiskajo tako, kakor niha tako imenovana konjunktura. Sil, ki se mu ustavlja, skoraj ne občuti. Saj grede cene kljub vsem zakonom in odborom za pobijanje draginje zdržema kvišku.

Tisti polip je tako nekje v meglo zavil in skrit, da mu je nemogoče priti do živega. Zato je za nas in za našo poli-

tiko samo ena pot, iti po zgledu Hrvaške. Zahtevati, da se tisti, ki so vajeni danes na »zarado«, navadijo pravega dela in z njim zvezanega poštenega zasluzka, je preoptimistično in brez izgledov. Ker pa živi ta vrsta ljudi po večini izven Slovenije, se jih bomo najlaže odkrižali s popolno avtonomijo, v kateri bomo res sami gospodarji svoje usode.

Preganjati prostozidarje iz njihovih templjev je nepotrebno delo. Mogočni neznanec je občutljiv samo v pogledu »zaradec«. Toda najprej avtonomijo, potem bomo pa že kako porezali tistemu polipu tipalke. Ali potem pogine ali ne, nas skoraj več ne briga.

Toliko, da se bomo razumeli in vedeli, kdo je sokrivec in zaveznik velikega neznanca in da ne bo kričanje koga preslepilo.

Sagitta.

K vprašanju slovenske orientacije

(Dopis.)

»Morebiti bomo razumeli vsi brez razlike, da pomeni biti Rus toliko, kakor prizadevati si za končno spravo vseh evropskih nesoglasij, pokazati evropskemu hrepenju cilj v naši ruski vsečloveški, vse povezujoči duši, v ljubezni zaobjeti v svojo dušo vse naše brate in morda izgovoriti končno besedo v veliki vsesplošni harmoniji, v dokončni bratovski skupnosti vseh narodov, skupnosti, ki bo v skladu s postavo Kristusovega evangelija...« — Dostojevski na Puškinovem »Žive naj vsi narodi, — ki hrepene dočakati dan, — da, koder sonce hodi, — preprij iz sveta bo pregnan, — da rojak — prost bo vsak, — ne vrag, le sosed bo mejak.« — Prešeren v »Zdravici«.

Če primerjamo citata iz obeh kulturnih velikanov, vidimo, da je osnovna misel: končna sprava narodov in ljudi, soglasje v svetu, dokončna bratovska skupnost, vsesplošna harmonija, sklad s postavo Kristusovega evangelija (pri Prešernu razvidno iz »Krstu pri Savici«). Posebni poudarek vsakega od njih: pri Dostojevskem »naša ruska vsečloveška, vse povezujoča duša«, pri Prešernu »da rojak prost bo vsak«. Ista najvišja misel in vendar dva pomembna posebna poudarka: prvi poudarja rusko mesijanstvo, drugi osnovno misel »pomladi narodov«, razglas narodnih pravic, prvič postavljeno na evropski politični oder v francoski revoluciji, ki so ji idejno nadstavbo zidali racionalistični filozofi. Rus je mistik: »vsečloveška, vsepovezujoča duša«, Prešeren je jasnejši, nemističen: svoboda vseh rojakov. Dostojevskemu so ploskali slavjanofili in zapadniki, Prešernu je pritrtila le pečica »prosvetljenec« in bi mu tudi danes, če bi njegov citat prenesli na — socialno področje, toda za njim bi stal »trpeči mi-

Na tele pomembne sličnosti in razlike sta me dovedla oba članka g. J. M. v »Sloveniji«: »Zahod in vzhod«, »Slovenici in slovenstvo«. Kajti on trdi: Zahod nam ni dal, da bi živeli svoje slovensko življenje in da bi ustvarili svojo kulturo. Naša rešitev je v Vzhodu, mesto ob njem smo zavzeli po zadnji svetovni vojni.

Bojim se, da je g. J. M. načel vrsto vprašanj, s katerimi je zanesel fantastične in protislovne trditve v slovenska kulturno politična in socialna vprašanja. Dojiti z apokaliptičnimi prividi nekega nejasnega zahodnega mesianizma, ki zanika naše dosedanje dejanske kulturne vrelce kot podlago kulturnega življenja, se pravi ves naš dosedanji razvoj postaviti na glavo. Tudi s kakim še tako poduhovljeno zvenečim slavizmom ne pridemo niti mi niti drugi slovanski narodi prav nikamor. Poduhovljeni slavizem ali duhovnost slovanskih narodov je, najsi še tako trdi g. J. M., da ni res, le idealizirana oblika panslavizma, ki sicer noče in v čisti zamisli res nima nikake zveze s kakim imperikalizmom, toda vendar nuj-

no predpostavlja meko vodstvo v našem vidnem in tvarnem svetu. Čas je take misli že pokopal. Rusko slavjanstvo, kateremu se je močno približal sam Dostojevski, je bilo navsezadnje le miselná nadstavba ruskega imperializma na Balkanu in drugod. Če je sam Dostojevski nehote služil reakciji, ko je rusko misel spravljal v organsko zvezo s pravoslavljem ruskega mužika, ko je v pohodu ruske monarhije na Balkan videl dejavnost osvobodilne ruske misli, čeprav je bilo geslo o osvoboditvi balkanskih kristjanov v prvi vrsti plašč za spretno prikrievanje ruskega imperializma — potem res ne vem, kaj hočejo Slovenci s tako reakcionarno zamisljo boja med Vzhodom in Zahodom? Kje in kaj vse je področje Zahoda?

Če fantastiko njegovih misli skušam urediti v določnejšo podobo, potem se mi prikaže približno tale slika: Zahod je na tem, da pogine, se zruši in propade (kaj vse je Zahod, ne izvem). Te ruševine bodo posedli vzhodni mladi narodi, pri čemer menda misli slovenske (kateri?) narode, in oni bodo ruševine Zahoda »pomladili«, nasledek bo »novi človek«. »Novi človek« bo prav za prav v ljudeh vtelesena »vzhodna misel«, ki bo močno blizu tistemu, kar je idealna oblika krščanstva. Ta nova »vzhodna misel« pa bo vendarle poročstvo za neovirani razvoj evropskega katolicizma. Kako se ta trditve strinja z njegovo prvotnejšo trditvijo, da Evropa sploh ni več krščanska in da na Zahodu ni nobenega krščanskega naroda, ne vem. Tri trditve si torej stoje nasproti: 1. Današnja Evropa (ali je ta identična z Zahodom?) ni krščanska, ker je evropska miselnost prometejska, to je Bogu nasprotna, brezbožna, antireligiozna; 2. Evropski katolicizem biva in vzhodna misel bo poročstvo za njegov neovirani razvoj; 3. Evropa bo propadla in na njenih ruševinah bo vzhodna misel ustvarila »novega človeka«. Pota k »novemu človeku« (= človeštvu) nakazujejo: 1. povratek k Bogu; 2. slovo Zahodu in povratek k »mladosti« slovanskih narodov; 3. za Slovence še: proč od alpstva, povratek k pristnosti belokranjske kmetice in prekmurskega očanca; 4. uveljavljanje živega prvotnega krščanstva (po Dostojevskem); 5. povratek k preprostosti, to je vstran od znanstvenega mišljenja, povratek k prvotnosti, proč od industrializma.

Priznam, v zasnovi naštetih misli je mnogo romantike in idealizma, ki meji že na mistiko in mnogo navidezne vere v osebni dvig človeka. Toda pojmi, ki jih uporablja J. M., so rabljeni prav samovoljno in enkratno, s stališča neke nepremakljive statike, iz katere vrednoti vse pojave tako imenovanega Zahoda. Za njega obstoji prav za prav samo tale perspektiva: odmik od Boga in pravega krščanstva, zato usmerjenost ljudi in

njihovih naprav v nujno zlo in primik k Bogu in po njem k pravemu krščanstvu, kar bo človeštvo prerodilo in na zemljo prineslo zlato dobo miru in sreče. V tej poslednji veri se bliža teološkimi krščanskim narodom. Kajti nemože je, da bi prerod človeštva v novem teokratskem krščanstvu ne dobil zunanjega vidnega izraza v kakršni koli obliki, dokler verjamemo, da je človek socialno bitje. — Tako torej se taka miselnost nujno vrti v nekem začaranem krogu in preskoči slepo vse vekovne družbene razvojne oblike in njih notranjo dialektiko, ko da jih ni bilo v človeštvu ali pa le v tisti poenostavljeni perspektivi: absolutno slabo ali absolutno dobro — ki je človeštvo v dejanjih nikoli ni preživljalo. Po drugi strani je v J. M. le navidezno mnogo vere v osebni dvig človeka. Navidezno, trdim. Njemu je slab ves Zahod, h kateremu najbrž šteje celo Ameriko, neslovenski (?) del Evrope ter njena civilizacijska področja na svetu. Torej je človek Zahoda sploh nezmožen preroditi se, ne v zgornjih ne v spodnjih razredih, dokler ga poraženega in zrušenega ne »rešijo« ljudstva »vzhodne misli«. Res čudno zaupanje v »osebno in duhovno« svobodo tisoče in tisoče milijonov ljudi brez razlike, ki bodo ali so živeli ali živijo na ozemlju Zahoda! Mislim, da hujšega determinizma svobode nisem zlepa doživel. Čudno zaupanje v »duhovni razvoj«, če bi človeštvo moralo najprej zatajiti vse svoje višje produkcijske oblike, ki si jih je pridobilo v zadnjih stoletjih z naporom razuma, njegove pronicavosti ter iznajdljivosti, da bi se povrnilo k prvotnemu krščanstvu, pri tem žrtvujoč sto in sto milijonov ljudi, ker bi jih pri današnjem številu človeštva preprosto ne bilo mogoče več preživljati.

Naj oprostite g. J. M., če sem prisiljen v njegovo vzvišeno, z vseljubeznijo prepričano zamisel vnesti taka materialistična razmišljanja. Toda ne morem si zamisliti preroda človeštva na zgolj moralnih osnovah brez priznanja gospodarskih činiteljev človeške družbe, kakor da ti visijo le kje v zraku ali pa kakor da so le pokorni služabniki človeške naravne zavesti. Tudi jaz verujem v možnost osebnega moralnega preporoda, toda z eno predpostavko: človek ne sme živeti v strašnem in obširnem pragozdu takega reda, ki že po svojem ustroju ustvarja dolgo blatno reko bede in razlastitve, a na drugi strani goro ekonomskih privilegijev. Kajti zlo in merilo za zlo ne more biti enako v obeh sredinah, tudi če bi uporabljali obe iste besede evangelija ljubezni. Mar je osebno kriv kapitalist za zlo, da je poglaval delavce na cesti, ker ga je k temu prisilila kriza v produkciji, ki je vendarle nastala neodvisno od njegove osebne volje? Očitno je tukaj zlo in očitno »oreh«, toda ne eden ne drugi ne izvira iz človekovih osebnih dejanj, temveč iz stiske gospodarskega sestava. In nič me ne more prepričati, da razredne morale ni, ki soodločuje o človeku.

Za konec še tole. Če verujem v svoj narod, verujem v njegove razvojne možnosti na tistem ozemlju in v tistem okolju, v katerem prebiva. Tudi v tisti danosti zgodovinskih dejstev, ki jih je doživljal in ki so sooblikovale njegovo strukturo. Ne verujem v njega v neki osamelosti od časovnih dogodkov, ampak ravno narobe: upošteva jih, računajoč z njimi in analizirajoč razvojne možnosti, ki jih ima v zvezi z ostalim svetom in gibalnimi silami družbe. Takrat šele bom prav proniknil v njegove posebne odlike in napake, v njegove posebno strukturo — tako kakor moram pronikniti v človeka, če ga hočem razumeti, ko opravlja važno opravilo.

F. O.

Naša politika je bila dana v zakup, kakor se da v zakup pašnik ali njiva tistemu, kdor pač zmore večjo zakupnino. Ena sama stvar je bila in bo ostala največja nesodnost za naše življenje; da se namreč nismo nikdar zavedali svoje vrednosti in svojega pomena, marveč da smo v vseh časih in vseh razmerah, v ugodnih kakor neugodnih, igrali vlogo narodne manjšine, ne pa vloge samostojnega naroda. Res je, da bi bilo v tem primeru naše življenje v marsikaterem pogledu neprijetnejše, toda zlasti mali narodi so si ustvarjali svojo usodo vedno v težkih okoliščinah.

Miško Kranjec: Ko škrjanček zapoje...

Slovenska katoliška skupnost

(Dopis.)

»Mi mladi boreci«, list Katoliške akcije za vzgojo srednješolcev, prinaša v št. 30. avgusta t. l. dva omembe vredna članka. V članku »Daleč so prišli«, obračunava z JSZ in »Delavsko pravico«. V ta obračun se ne nameravamo spuščati, izrazimo samo rahel dvom, če je taka polemika res najbolj vzgojno gradivo. Nekaj pripomb naj pa nam bo dovoljenih o naši katoliški skupnosti.

Ta skupnost obsega namreč večino slovenskega naroda. V podstavku »Jasni pojmi! Kaj je katoliška skupnost?« podaja članek v treh odstavkih definicijo naše katoliške skupnosti. Nas zanima tretji odstavek, ki določa nekako zunanjepolitično plat te opredelitve. Takole se glasi dobesedno:

Katoliška skupnost trdno skupaj drži proti vsem preganjanjem nasilnih in krivičnih režimov in proti vsem vabam in prevaram skritih sil teme in razdora.

Kakor je videti na prvi pogled vsa stvar popolnoma jasna, tako pri daljšem preiščevanju nastane polno vprašanje, ki niso popolnoma jasna. Mi vsi vemo, da je slovenska katoliška skupnost v pretekli dobi nosila močan pečat osebnosti dr. Janeza Ev. Kreka, da je bila tedaj v močnem duhovnem sorodstvu z raznimi krščansko-socialnimi gibanji, ki so bila tedaj v modi in priznana. Vemo tudi, da je kot taka sijajno

prestala preganjanja nasilnih in krivičnih režimov. Vemo pa tudi, da se je potem hotela rešiti nadaljnjih takih preganjanj s tem, da si je dala obleči oporunistični plašč Stojadinovičeve JRZ. Ta plašč je bil vsej njeni drugi naturi tako drugoroden, da je bolj občutljive njene ude toliko prizadel, da od tega časa prav za prav obstaja stalna kriza v tej skupnosti. Ta kriza postaja vedno očitnejša in mnogi se prizadevajo, da bi jo odstranili. Odstraniti jo skušajo na ta način, da poudarjajo potrebo po edinosti. V ta namen se je vršil pred kratkim »Obnovitveni tečaj« za katoliško inteligenco v Kranju. Proti razpokam, ki se kažejo, nastopajo branitelji edinosti z načelnostjo. Pomanjkljivost je v tem, da si ne upajo nastopiti z načelnostjo, proti oklepu, ki povzroča rane in žulje.

Pri tej priliki se spominjamo, kako si je že mnogo prej slovenska meščansko-liberalna skupnost pustila nadeti oklep teroristično centralističnega JNS-arstva in da se je zaradi tega oprijel te skupnosti tako razkrajajoč duh, da še danes čutimo zasmrjenost v ozračju slovenskega javnega življenja.

Zato so vsi taki pojavi krize za nas samo dokaz zdravlja slovenskega naroda, ki proti nezdravim cepivom vselej reagira.

Drič.

„Slovenski dom“ zagovarja centralizem v kulturnih stvareh

Naš tednik je priobčil 30. avgusta tega leta in 6. septembra tega leta sestavka z naslovom »Centralizem v gledaliških zadevah« in »Se enkrat centralizem v gledaliških stvareh«. Prvič smo poročali, da je sedanji minister za prosveto dr. Anton Korošec ustanovil v belgrijskem prosvetnem ministrstvu pod predsedstvom načelnika dr. Bogdanoviča odbor, kateremu morata tudi obe slovenski gledališki predlagati ves repertoar in da bo ta odbor tudi razsojal o tem, kaj smejo v gledaliških igrah, medtem ko je doslej gledališko cenzuro izvrševal cenzurni odbor v Ljubljani, v katerem so bili seveda Slovenci. Drugič smo pa poročali, da je v prvi seji belgrijski odbor za gledališki repertoar sklenil, da bo skrbel za to, da bodo po gledališčih, ki so še ostala podrejena belgrijskemu ministrstvu za prosveto (med srbskimi tudi obe slovenski gledališči) igrana taka dela, ki so pisana »v narodnem, vsemem in moralnem duhu, predvsem pa dela iz narodne zgodovine« ter smo pripomnili, da torej omenjeni odbor v Belgradu ne bo le cenzuriral repertoarjev, ampak naravnost določal njihovo vsebino ter da ne bodo imela vodstva gledališč (torej tudi ne vodstva obeh slovenskih gledališč) ničesar odločati, kaj naj bo igrano, ampak bodo to odločali v Belgradu, in bo zaradi tega tpepla kvaliteta predstav, ker odbor v Belgradu ne ve, če in kaj sploh more z ozirom na osebje uprizoriti posamezno gledališče, da je pa naloga slovenskih gledališč povrh še ta, da ustvarita svoj gledališki slog in izobrazita slovenski gledališki jezik.

To smo mi zapisali in smo bili tudi dolžni zapisati zaradi tega, ker smo in bomo, dokler bomo mogli, branili in zagovarjali samobitnost slovenskih kulturnih prizadevanj. Kajti če niti v svojih kulturnih stvareh ne bomo smeli sami odločevati, je slovenstvo odzvonilo. Proti koncu našega sestavka s 6. septembra tega leta je povrh še bela lisa brez naše krivde.

Popoldnevnik, ki se imenuje »Slovenski dom«, nas je pa napadel 9. t. m. pod naslovom »Naši repertoarji na bobnu«. Res je, da časnikarstvo pri nas, kadar gre za strankarstvo, ni na previsoki ravni, vendar pa moramo ugotoviti, da nas je »Slovenski dom« 9. t. m. še vseeno presenetil. Seveda nas pa »Slovenski dom« (saj tudi »Slovenski narod« nosi slovenski prilastek!) smo mi nekajkrat zahtevali, naj ima v slovenskem »Narodnem gledališču« prostor samo slovenski jezik, ko so na primer peli pod prejšnjim ravnateljem celo opero »Koštano« v srbskem jeziku, namesto da bi besedilo prestavili, ko so razen primadone peli tudi »Bohème« vsi solisti (med njimi sicer tudi en gost, po rojstvu Slovenec) po hrvaško itd. Vemo tudi, da so pritiskali pred leti iz Belgrada na to, da bi igrali tudi v Ljubljani deloma v srbsko-hrvaškem jeziku. Vendar je pa takrat Belgrad opustil vmešavanje v slovenski gledališči. Vprašamo samo, ali naj bosta slovenski gledališči usmerjeni v slovensko narodnost

ali v kakšno tako, ki je nikjer ni? Naj pa bo možakar, ki se skriva za »Našimi repertoarji na bobnu«, prepričan, da smo mi vedno zagovarjali in poskušali po svojih močeh povzdigniti moralo pri nas, predvsem tudi v časnikarstvu, kjer je, kakor vidimo, nekaterim precej manjka. Mislimo pa, da tudi »verska usmerjenost«, kjer v resnici je, obsoja sleherni zavijanje in podtikanje.

Nam kot slovenskim ljudem gre res za to, da slovenska gledališka umetnost, ki ima že tako ali tako ovire na vseh straneh, posebno

Z A P I S K I

Za enakopravnost gre!

»Hrvatski dnevnik« piše o resoluciji Samostojnih demokratov, da se sporazum še ni izvedel v obsegu, kakor so si ga oni zamislili, in pravi:

Mi bi dodali to, kar smo zmeraj poudarjali, a to je enakopravnost in spoštovanje vseh narodnih individualnosti. Samo v enakopravnosti in spoštovanju vseh narodnih individualnosti vidimo mogočost ustvaritve tiste solidarnosti, za katero si prizadeva Samostojna demokratska stranka. Zal pa moramo reči, da te enakopravnosti niti danes še ni. Mi moramo še danes nastopati z istimi gesli, s katerimi smo nastopali pred letom dni in prej, kar najbolje dokazuje, da je državno vprašanje samo deloma rešeno, kakor sicer popolnoma pravilno ugotavlja resolucija Samostojne demokratske stranke.

Pri tej ugotovitvi »Hrvatskega dnevnika« moramo še mi nekaj ugotoviti. Hrvatje tožimo, da so še zmeraj daleč od enakopravnosti, čeprav so v več kakor polovici panog državne uprave dosegli samoupravo. A tožijo seveda po pravici, kajti središče si je pač pridržalo najvplivnejše panoge, kjer gospodarjo jugoslovenska birokracija še zmeraj po starih, centralističnih načinih. In od tega tudi ne bo odjenjala, dokler se samouprave ne raztegne na vse grani javne uprave.

Toda pri teh hrvaških tožbah se človek nehoti domisliti, kako so naši vodilci prav za prav čudovito zadovoljni s stvarjo, s katero Hrvatje v stoddrotni zboljšavi še zmeraj niso zadovoljni. Zato pa tudi seveda ni slišati odločne besede iz njih ust: sedaj pa je treba kedaj narediti vsemu temu kraj in vsaj začeti je treba z demontažo centralizma.

Prikrit imperjalizem

Zagrebski list »Ekonomska politika« piše o naši državni preureditvi in pravi mimo drugega:

Z vprašanjem osnovanja banovine Slovenije pojde gotovo lahko, ker je njeno ozemlje naravno omejeno razen dveh občin, ki bi se morale odstopiti banovini Hrvaški, ker

v sedanjih gospodarskih in drugih stiskah, res ne pride na boben in dobro vemo, da je treba tudi pri naših gledaliških izpremembah in zboljšanjih, ki jih pa morejo ustvariti samo naši ljudje. Na boben in pa še kam drugam pa zasluži priti trditelj možakarja v »Slovenskem domu«, da je naša zahteva, da naj ustvarjata slovenski gledališči čisto svoj slovenski gledališki slog in spravljata slovenski gledališki jezik na višek — perfidna!

Sestavkar »Naših repertoarjev na bobnu« v »Slovenskem domu« dela nas krive, ker so »liberalni in levičarski tovariši« katoliških javnih delavcev te zavrnili, ko so jih tedaj, ko je takratni dravski ban dr. Marušič razpustil »Prosvetno zvezo«, prosili, naj bi različne kulturne skupine obsodile razpust »Prosvetne zveze«, če da je bil razpust »Prosvetne zveze« »političen«. Nas ni namreč noben »liberalni in levičarski tovariš« katoliških javnih delavcev glede tega vprašal za svet! Naš tednik sam je pa iz čistega in nestranskega slovenskega stališča to Marušičev in Kramerjev neslovensko dejanje obsodil, naša obsodba pa ni gledala belega dne zaradi rdečega svičnika, ko Kramer in Marušič in njihna cenzura sploh niso dali pisati o razpustu »Prosvetne zveze«. Kljub temu smo pa spravili na beli dan po ovinkih obsodbo razpusta »Prosvetne zveze« v »Sloveniji« meseca aprila leta 1933. pod naslovom »Slovenska prosvetna moč«. Ne vemo pa, če ni imel sestavkar »Naših repertoarjev na bobnu« leta 1933. kaj zvez z »levičarskimi tovariši« katoliških javnih delavcev ali pa simpatij do njih.

Da bo blamaža popolna, moramo, ker omenjeni sodelavec »Slovenskega doma« tudi nekam po demociantsko zavija, češ da je sklepe iz prve seje dr. Koroščevega belgrijskega odbora za repertoarje moral odnesti iz pisarne tisti, ki je to mogel in s tem namiguje, kakor da bi kdo nam izdal kakšno uradno skrivnost, iz česar sledi, da bi bilo treba tega hudodelca poiskati in prijeti — še povedati, da smo poročilo o seji posneli iz »Slovenskega doma« samega. »Slovenski dom« je namreč sam priobčil v ponedeljek 2. septembra tega leta na tretji strani v prvem stolpcu vesti pod naslovom »Poseben repertoarni odbor pri prosvetnem ministrstvu« ter je poročal o sklepih njegove seje s tistimi besedami, ki smo jih mi navedli v »Sloveniji« 6. septembra tega leta. Najbrž urednik »Slovenskega doma« sam svojega lista ni bral.

»Naši repertoarji na bobnu« in napad na nas so torej umsko hudo preprost in podtakaški zagovor centralizacije slovenske gledališke kulture in s tem odpravljanja samobitnosti slovenskega gledališkega dela, ki je doslej ni bilo, obenem pa žalostna podoba naše časnikarske ravni današnjih dni. In še prav zaradi tega smo napisali na omenjenem napadu ta odgovor.

prebivajo v njih Hrvatje, a one same pripadajo zgodovinski Hrvaški.

Kako je prav za prav s tema dvema občinama, to smo zadnjič pojasnili v obsežnem sestavku »Razkrižje in Štrigova«. Spet kedaj moramo opozoriti na neodkritosrčno politiko nekaterih hrvaških listov, ki se natančno spominjajo, da jim je nacionalna vladavina odvzela dve občini in jih dodelila nam, čeprav se nismo za nje nikoli potegovali, toda z veliko poslednostjo pozabljajo na tiste slovenske občine, ki so bile ob istem času dodeljene Hrvaški, četudi prebivajo v njih Slovenci in četudi pripadajo zgodovinski Sloveniji najmanj toliko ali pa še bolj kakor še pri nas ostali hrvaški občini Hrvatom.

Sicer pa spet vidimo, kakšno napako so naredili tisti, ki jim je bila dolžnost, da bi bili ob ustanavljanju hrvaške banovine zraven in dosegli, da bi se bila tista nevsučna razmejitev iz jugoslovenskih nacionalnih časov rešila tako, kakor je treba.

Slaba obramba slabe stvari

»Slovenski dom« je glasilo centralistične stranke. Stranke, ki je po svojem programu, torej načeloma, natančno tako centralistična kakor na primer JNS. O tej stvari menda ne bo dvoma, saj jo je izrečno ugotovil sam njen ustanovitelj in dolgoletni predsednik. In kar je najbolj važno: v dejanju je bila ta stranka še vse bolj centralistična kakor njene najbolj centralistične prednice, posebno kar se tiče poglavitne panoge vsake državne uprave: gospodarstva in financ. V svojem listu smo na primer že nekajkrat opozorili, da so pod vladavino te stranke in njenega predsednika rastli centralni fond štirikrat hitreje kakor kedaj prej in da so bili povrh tudi finančno dva do trikrat bolj podprti kakor prejšnji. Znano je tudi, kako so to stranko odklanjali ravno Hrvatje, ki jim je šlo za resnično samoupravo in sporazum, in da

Kaj pišejo listi

Gospodarska politika Narodne banke

O gospodarstvu in kreditni politiki tega denarnega zavoda beremo v »Večerniku« tale dejstva.

Kreditno politiko Narodne banke točno ilustrirajo sledeče številke: vseh meničnih posojil je izdala Narodna banka od 1. 1920. do 1939. nad 100 milijard dinarjev. Kdo je dobil ta posojila, morda kmetje, obrtniki, mali trgovci, mali industrijci ali pa razna velepodjetja, bodisi bančna, industrijska in trgovska? Za to obstajajo le podatki od leta 1922. dalje. V razdobju 9 let od leta 1922. do 1931. je banka izdala nad 55 milijard dinarjev meničnih posojil. Od te vsote so le trije odstotki odpadli na posojila izpod 50 tisoč dinarjev, to je v glavnem na posojila kmetom, malim obrtnikom, malim trgovcem in malim industrijcem, a 75 odstotkov je odpadlo na posojila nad 500.000 din, to je na posojila velikim bankam, veleindustrijem in veletrgovcem. Vohče so dobile banke 48 odstotkov te vsote kreditov, industrijci 24 odstotkov, trgovci 17 odstotkov, a kmečka zadruga, obrtniki in vsi ostali 11 odstotkov. Še ostreje je prišla ta kreditna politika Narodne banke do izraza v razdobju od leta 1931. do 1939., to je po novem zakonu o Narodni banki. Od vseh meničnih posojil v tem času, ki so znašala 46.454,5 milijonov, je odpadlo le en odstotek na posojila izpod 50.000 dinarjev, a 85 odstotkov na posojila iznad 1 milijon. Denarni zavodi so dobili od vsote vseh meničnih posojil 56 odstotkov, industrija 27 odstotkov, trgovci 11 odstotkov, a na kmečke zadruge, obrtnike in vse ostale je odpadlo le 6 odstotkov.

Poraja se še vprašanje, kateri velekapitalisti so dobivali vsa ta posojila? O tem govore sledeče številke (obstajajo podatki prav od leta 1920. dalje in za vse vrste posojil). Od leta 1920. do 1929. je od vseh posojil, ki jih je dala banka privatnemu gospodarstvu v znesku okoli 50 milijard dinarjev, dobil Belgrad z okoli 47 odstotkov, a vsa Slovenija le 7 odstotkov.

O ljudski državi

V sestavku s tem naslovom postavlja »Delavska pravica« nasproti dosedanji kapitalistični državi ideal nove demokratične ali ljudske države, ki bo morala nastati v novem družbenem redu. Med drugim piše:

V pravi državi mora biti onemogočen brezdelen dohodek. Reden dohodek mora brezpogojno ustvarjati delo. Dohodek državljana se ravna po doprinosu njegovega dela k skupnosti. Ker je delo temelj dohodkov, zato mora imeti vsak državljan zagotovljeno pravico do dela.

V ljudski državi mora zopet priti do veljave človek. Država mora imeti sama, pa tudi gojiti in uzakoniti spoštovanje pred človekovo osebnostjo. Človek ne sme biti sredstvo, ampak namen države. Država ne sme biti nekaj malik brez vsake obveznosti nasproti državljanom; ne sme biti malik, kateremu se mora klanjati vsak državljan; ne sme biti malik, ki ni nikomur odgovoren in ki ima do svojih podložnikov neomejene pravice. V kapitalistični državi so dejanska izginila državljanji. Državljske pravice ima le majhna peščica ljudi, vsi ostali so padli

stala daleč za Maherjevim mlinom, kako se ji sumljivo približuje močnejši sovražni oddelek. Desetnik, ki je poveleval straži, je kar naravnost prosil, da naj pride štabni narednik Ošlak z večjo patrolo, da bi nasprotnika pregnal. Hitro sem letel nazaj v vojašnico, kjer je bila rezerva ter zavpil: »Deset mož rabim za nevarno patrolo. Kdo gre prostovoljno z menoj.« Čeprav so bili zmučeni in neprespani, so se oglasili vsi, kar jih je bilo v pripravljenosti, da hočejo z menoj. Vseh seveda nisem potreboval in jih tudi ne bi smel seboj vzeti, ker bi jih lahko potrebovali drugod. Bil sem prisiljen, ker nisem hotel, niti smel prizadeti hrabrosti podjetnosti, ponos in časti teh zglednih vojakov, ki so tekmovali med seboj, kdo bo šel nočoj z menoj v nevarnost, da čisto na svojstven način sam izberem krdelo desetih mož. Pobral sem na kratko tiste, ki so mi bili najbližji ter so silili v mene, brez vsakega izbiranja. Vodeč jih proti cilju so mi gredoče razlagali, da si štejejo v čast in veselje in kako mikavno je za nje, če lahko nastopajo zoper sovražnika pod mojim vodstvom.

Med takimi pogovori smo previdno in neopaženo dosegli stražo, ki je prosila za pomoč. Vojske sem skrili, s poveljnikom straže sva se pa podala nekoliko naprej, kjer sva ugotovila, da stoji pred nami močna sovražna poljska straža, ki je bolj slabo maskirana ter zaradi tega dobro vidna. Previdno sva se vrnila de-

na stopnjo podložnikov. To pač ni država. Ljudska država mora ustvariti pravo razmerje med seboj in državljanji. To je vladati mora zavest, da je država zaradi državljanov, ne pa državljanji zaradi države.

Srbska samoupravna enota

O ustanovitvi srbske samoupravne enote piše zagrebški list »Ekonomska politika«:

Mnogo težje je vprašanje določitve ozemlja srbske enote, ker nastaja vprašanje, če bo ona enota ali razdeljena na več delov. Znano je, da zahtevajo bosanski mohamedanci in Hrvatje brezpogojno, da bosta Bosna in Hercegovina posebna banovina in da se ohrani zgodovinski okvir teh dežel. Prav tako je znano, da zahteva tudi Črna gora avtonomen položaj v državi z istimi pristojnostmi, ki jih je dobila banovina Hrvaška. Ona se gotovo ne bo pomirila s tem, da ostane v dosedanjem položaju neke zastopeljne province, s katero je delal Belgrad vseh dvajset let prav mačehinsko, če ne še slabše. .... Ostane še, da se reši vprašanje Makedonije in Vojvodine, ker te deželi nista imeli priložnosti, da povesta odkrito in svobodno, kako si zamišljata vprašanje svojega razmerja do državnega središča oziroma do Beograda.

Preobljudenost našega podeželja

Švicarski dnevnik »Basler Nachrichten« priobčuje dopis o naših gospodarskih stiskah in načrtih. Dotika se tudi našega kmečkega vprašanja. Ne pove sicer nič novega, ker pa se pri nas kakor malokje prizadevajo razni vodiči, da bi v tem pogledu risali stvari v kar najbolj rožnati barvi, navajamo dotični odstavek:

Tri četrtine vseh kmečkih družin se morajo zadovoljevati z zemljiško površino v obsegu ne več kakor pet hektarov, od katerih jih je mogoče povprečno samo dva obdelovati. Na tem ozkem prostoru živi jugoslovansko kmečko ljudstvo, — ki obsega 75 odstotkov vsega prebivalstva, — tako na gosto, da je mogoče naravnost govoriti o preobljudenosti vasi. V Nemčiji pride na 100 hektarov obdelane zemlje 52 v poljedelstvu zaposlenih oseb, v Jugoslaviji 114, da v marsikaterih pokrajinah naraste to število na 300 in več. Jugoslavija spada med najgosteje naseljene poljedelske dežele v Evropi. Tej preobljudenosti, ki je naravni nasledek močnega prirastka prebivalstva in po drugi strani slabotnega razvoja nepoljedelskih gospodarskih gran, odgovarja razmerna velika podzaposlenost poljedelskih množic. Voditelj jugoslovanskega ravnanstva za zunanjo trgovino dr. Rudolf Bičanić meni, da bi se lahko tretjina kmečkega prebivalstva izločila iz poljedelskega produkcijskega procesa, ne da bi padla njegova sposobnost.

Irci in vojna

Amerikanski dopisni urad United Press piše o razpoloženju Ircev:

Na Irskem, kakor sicer v večini dežel, so tih pripadniki ene kakor druge vojne stranke. Dolgoletno razravnavanje med Angleško in Irsko je zbudilo pri mnogih Irceih občutek zagrenjenosti; zato bi nekaterim Ircom bila nemška zmaga prav. Toda Irec, ki nam je razlagal svoje mnenje, je izjavil, da noben Irec, ki zna stvarno misliti, ne želi poraza Velike Britanije ali misli, da bi to izboljšalo položaj Irske. »Gospodstvo torijev in višjih razredov na Angleškem gre proti koncu,« je dejal. »Angleške množice prihajajo

zmeraj bolj do veljave, in bodoče vlade nove Anglije gotovo ne bodo čutile z idejami čistega razreda, ki je v preteklosti Irsko zatiral in je še danes odgovoren za delitev Irske. Milijoni Ircev žive na Angleškem. Pravo prijateljstvo med obema narodom je postalo tem močnejše, čim bolj so Angleži odjenjavali, mešati se v irske zadeve. Vojna bo, kakršni koli naj že bodo njeni nasledki, to zblizevanje pospešila in utrdila. Prej je bil del angleške politike, imeti ob svojem boku slabotno Irsko, da bi tako zavarovala angleško gospodarstvo nad celino. Če bi Nemčija dobila vojno, potem bi utegnili postati naše razmerje do Anglije še težje, ker bi celinska sila lahko hotela zagotoviti si na Irskem privilegije, da bi imela še nadaljnje orodje, držati Anglijo na tleh; ne bilo bi nemogoče, da bi Irska ne mogla odkloniti teh privilegijev. Vojna bi ne bila smela izbruhniti v tem trenutku zgodovine angleško-irskega razmerja. Če bi bilo minilo še nadaljnjih dvajset do trideset let, potem bi bila morda zedinjena Irska podpisala pogodbo z Anglijo, ki bi bila ojačala obe deželi. Kakor so pa razmere danes, se Irska z vsjo naglico pripravlja za obrambo pred invazijo, vendar pa gleda mirno v bodočnost.

Množice in politika

V švicarskem dnevniku »Die Tat« piše Harold Berna o zvezi med množično psihologijo in današnjimi političnimi dogodki in pravi:

Če je pisal Le Bon: »Doba, ki stopamo vanjo, bo dejansko doba množic,« potem je imel večinoma prav. Socializem in demokracija, ki jima je Le Bon pripisoval to spremembo, sta pač predramila množico, obenem pa sta zbudila iz nje nov individualizem. Ta trditvev se utegne na prvi pogled zdeti čudna, umeti pa jo je psihologično. Preiti pa moramo k jedru stvari, ki dela vprašanje množične psihologije tako pereče: politično zborovanje in njegova psihologija.

Če se prestavimo nazaj v čas, ko so demokracije nastale, potem ugotovimo lahko, da je bila dana ljudstvom, torej množici, priložnost, da »tudi kaj reče«. Tako se je zgodilo, da so prišli močje iz ljudstva, da je prišla emancipacija žene in proletarski intelektualizem.

Razmere v gospodarstvu so bile gotovo tudi vzrok, če so se množice razpečkale, če je nastalo mnogo strank, in sicer zaradi povsod vladajoče nezadovoljnosti. Umjetnosti, »narediti vsem ljudem prav«, ni razumela nobena stranka, noben strankarski voditelj. Očitno pa je obstajala — nezavedno ali zavedno — v množici globoko vkoreninjena želja, najti to stranko ali tega strankarskega voditelja. In množica je postala še bolj nekritična, lahkoverna, vihrava in nepreračunljiva kakor kedaj. Ta razvoj smo lahko opazovali v zadnjih desetletjih zaporedoma v različnih deželah.

GOSPODARSTVO

Osamosvojitve slovenskega gospodarstva

Belgrajski »Privredni glasnik« ni zadovoljen, da so ustanovili Hrvatje lastno privilegirano izvozno družbo »Pogod« in da zahtevajo tudi Slovenci zase tako ustanovo. Pri tem pa še pristavlja, da je Slovenci ne zahtevajo zato, ker bi bili s Prizadom nezadovoljni, ampak samo zato, ker je tudi Zagreb dobil svojo lastno izvozno družbo.

Skoraj se nam ne zdi mogoče, da bi gospodarsko glasilo ne vedelo, kako so bili ne samo Hrvatje, ampak tudi Slovenci s Prizadom nezadovoljni. Mi Slovenci gotovo še najbolj, ker nam je Prizadovo delo veliko bolj škodovalo kakor Hrvatom. Vsak naš človek ve, koliko so mu ravno Prizadove manipulacije podražile kruh, in ni samo pri nas znano ljudem, kako je bil zaradi Prizadovega monopolnega stališča otežavljen naš izvoz.

Ne, vse to gotovo »Privredni glasnik« prav natančno ve. Če pa ve in če kljub temu zatrjuje take neresničnosti, kakor da bi bili mi s Prizadom kedaj res zadovoljni, potem pa pač hudo zasukava resnico — očitno centralistično upravljanemu Prizadu v korist.

Prizad je pač tak kakor je bila doslej še vsaka centralistična naprava pri nas: škodljiva prav posebno nam Slovincem, a tudi srbskemu ljudstvu komaj v korist. Saj jo je še nedavno tega moral javno obsoditi sam ministrski predsednik Cvetković. Blagodejno njegovo dejavnost lahko opazujem spet v teh dneh, ko drve cene moki navzgor, četudi so bile že prej nad svetovnimi. In tako bomo imeli navezadnje v deželi žita najdražje moko na svetu kljub Prizadovim privilegijem, ali bolje ravno zaradi njih.

Res, ravno Slovenci se moramo od Prizada čim prej osamosvojiti. Prav za prav bi se bili morali že davno pred Hrvti.

Toda Slovenci imamo vodiče.....

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Še en nastop z ročnimi granatami. — Tajinstveni vlak in ponovna zveza z generalom Maistrom.

6. februarja 1919 je stotnik Sagadin prevzel poveljstvo Radgone, medtem ko smo Zeilhoferja odpeljali na zdravljenje v Slatino Radenci. Poveljnik naše stotnije je bil poročnik Hercog. V oblasti smo imeli mesto in okolico. Naše patrole in straže, ki so stale globoko v ozemlju radgonskega okraja, so imele še vedno toliko opravka, da so si s streljanjem krajšale čas.

Izd bojev naših šibkih posadk v Obrajni, Črničah in Cmureku, ki so bile od močnejšega sovražnika napadene obenem kakor Radgona, nam je bil še vedno neznan. Brzobjavnih, telefonskih ali telejskih stikov z njimi ni bilo, in kakor se mi zdi, takrat tudi poveljstvo bataljona, ki se je nahajalo v Špilju, še manj pa obmejno poveljstvo v Mariboru, nista vedela, kako in kaj je.

Jaz sem tudi podnevi 6. svečana in naslednjo noč patroliral in pregledoval zunanje straže. Bilo je okrog 9. ure zvečer, ko opazi naša srednja straža, ki je

K U L T U R N I P R E G L E D

Nekaj misli k pouku klasičnih jezikov na naših gimnazijah

Ko se na novo ustanavljajo klasične gimnazije, na realnih pa nove klasične, vzporednice, in je njihova nujnost že skoraj splošno priznana, ne bo napačno, če posvetimo nekaj misli pouku klasičnih jezikov samemu, koliko vrši svojo nalogo, ali ima sploh kakšen vpliv na izobrazbo naših študentov, na naše kulturno življenje, kaj nam danes klasična kultura pomeni itd.

Že ob prvem pogledu imamo mučen vtisk, da visi vsa stavba našega današnjega pouka klasičnih jezikov nekje v zraku. Stari nemški sistem, izmaličen do absurda traja nemoteno dalje, kakor bi bil bolj nedotakljiv ko klasična kultura sama. Včasih je bil na tako imenovanih klasičnih gimnazijah pouk obeh jezikov v središču vsega pouka, danes ni niti v središču, niti na obodu, ampak preprosto zunaj vsega šolskega dogajanja. Vzemimo le en primer nesmiselnega sistema! Drugošolec mora v latinščini poznati vso stavčno analizo, brez tega je vsak uspeh nemogoč, v slovenščini mu je še ni treba poznati, in ko bo v tretji šoli prišla na vrsto, se je bo z vso muko učil še enkrat, ne da bi se vsaj malo zavedel, da nekaj teka že zna. V četrti šoli se bo ta proces pri francoščini najbrž ponovil in učenec se bo trikrat učil isto stvar, jo povedal pri latinščini tako, pri slovenščini drugače in pri francoščini zopet drugače, ne da bi se mu sanjalo, da je nad vsem tem le neka skupna modrost. Vprašanje je, ali naj postavimo zopet klasična jezika, predvsem latinščino, v središču slovnice pouka, ali naj to nadomesti, kar je naravnije, materinščina; vsekakor pa je tu treba neke preureditve, ki seveda ni le stvar klasičnih filologov, ampak tudi slavistov in romanistov oziroma germanistov. Naj bi se ta preureditev poznala tudi v učnih knjigah!

To slepo prevzetje starega nemškega sistema pomeni popolno pomanjkanje slovenskega gledanja na klasično kulturo. Zdi se mi, da mi dvoma o tem, da bi nam klasična kultura v marsičem povedala in razodela marsikaj drugega kot n. pr. Nemcu in današnjemu času morda nekaj drugega kot prejšnjim stoletjem. Če gledamo s tega vidika, nas mora naravnost nemilo zadeti da poleg Sovretove »Zgodovine Grkov«, ki je prvi, res odličen poskus gledati na antiko z našega slovenskega stališča, nimamo ne slovenskega uvoda v antično slovstvo oz. kulturo sploh, ne slovenskega pregleda klasične kulture in kar je naravnost škandal, še s temeljitim uvodom in komentarjem, latinske pa dobivamo šele danes. Ne bomo spraševali, kod je krivda, ali gotovo je, »da smo kot samostojen slovenski narod prevzeli veliko kulturno dolžnost, da si ustvarimo v svojem jeziku vse, kar izobražen narod v kulturnem pogledu potrebuje. Mirno lahko postavimo trditve, da vsak izobražen narod mora imeti vsaj toliko izobrazbenih sredstev na razpolago, da vsaj srednješolec lahko dobiva vse potrebne in koristne razglede na splošno izobrazbo v domačem jeziku« (J. Šolar, Boh, teden 84, 85). Nasproti temu pa se nam postavlja precejšnja množina latinskih vadnic za nižje šole, od katerih nekatere res iščejo nova pota, druge pa ne pomenijo skoraj nobene novosti, pač pa vlačijo za seboj stare napake in kažejo po eni strani nepoznanje novejših klasičnih filoloških literatur, na drugi strani pa se prav nič ne ozirajo na Breznikovo srednješolsko slovnico. (Prim. razne notranje objekte, razstavna vprašanja, irealne pogojne stavke.)

Sicer se pa moramo resno vprašati, kaj danes sploh pouk v višji šoli klasične gimnazije hoče: ali naj bo to jezikovni pouk (ta se danes navadno takole prakticira: profesor izprašuje od pete do osme šole v nedogled razna splošna, navadno drugošolska stavčna pravila, učence mu v nedogled napačno odgovarja; če je profesor količkaj popustljiv, je kljub pretežno jezikovnemu pouku osmošolčevu slovnico znanje manjše kot je bilo v četrti šoli), ali naj bo predvsem tudi kulturno zgodovinski in estetski pouk. V zadnjem primeru bo študij gotovo moral dobiti neko zvezo tako z zgodovino v peti šoli, ki bo kot vsaka zgodovina sploh morala nehati s svojim sistemom naštevanja letnic, vojskovodij in

kraljev, pa tudi z literarnim poukom tako pri slovenščini kot pri tujih jezikih. Z nekim pametnim sistemom bi se vsekakor dalo in moralo doseči, da bi lahko študent več bral latinskega in grškega in da bi glavno branje pač postalo domače branje (v ta namen rabimo, kot že omenjeno, še celo vrsto slovenskih izdaj klasikov z dobrimi uvodi in komentarji; prav tako pa tudi dobrih prevodov), v šoli pa bi brali le izrazitejša, najlepša in najtežja mesta. Šolsko delo in branje pa bi bilo predvsem spremljano z bogatim kulturno zgodovinskim in estetskim komentarjem, z nalogami s tega področja, da bosta tako klasična jezika in antična kultura imela res vzgojno moč, ki bo danes predvsem v vzgoji estetskega duha mladega dijaka, da bo znal zajemati in se učiti iz tiste naravne polnosti klasične kulture (predvsem grške), ki jo izraža beseda *humanitas*, naravne dovršenosti in uravnovešenosti človeka, ki se je prav v antiki v naravnem redu povzpela nedežno visoko. Seveda je prav to vprašanje široko in raztezno, nemogoče ga je dojeti s kratkimi problematičnimi in nepopolnimi stavki. Pomanjkanje razprav s tega področja kaže, da smo o vsem tem premalo premišljali. Zato niso redki primeri, ko učenci prevajajo na primer neke manj ali malo znane speve Homerja (zato da dijaki nima prestavl) in žive od ure do ure, ki je vsaka za sé celota (neskončno dolgočasna), tako da študent, ki se je vse leto mučil s Homerjem, pogosto ne pozna niti vsebine obeh pesnitev, skratka Homerjev svet, njegova doba in ljudje, vse mu je ostalo zaprito in kmalu bo zgubil sled tudi za Homerjevimi junaki. Naučiti bi bilo treba dijake pametne uporabe prestav, ki bodo v novem sistemu morale dobiti važno dopolnilno mesto, saj je škandal, da kljub precejšnjim tedenskim uram danes ne pozna drugega kot tistih nekaj listov dela, ki jih je bral v šoli ali pa celo tega ne. Poznanje samo je nazadnje lahko že problematično, žalostneje je, da ostaja vse to bogastvo zakopan zaklad, ki ga le malo od današnjih dijakov odkrije, da nima nobene oblikovalne sile in moči. Tako nudi današnji klasični pouk sam orožje proti pouku klasičnih jezikov sploh, ko že tako nekateri mislijo, da sta le za to v šoli, da bo duhovnik razumel svoje molitve, zdravnik nekaj latinskih in grških imen svojih »arcij« in morda še kdo kakšno tujko. Če tožimo, da današnji dijak nima smisla za oba predmeta, smo marsikaj krivi sami. Toliko neživljenjskosti, popolne odrezanosti od vsega drugega sploh, bi težko našli pri kakem drugem predmetu.

Korenita preosnova tako v nižji kot v višji šoli (tu še bolj) je nujno potrebna, če naj ima klasična gimnazija, posebno pa še nova ustanavljanja vzporednic in šol kakšen smisel. Taka vprašanja se bodo morala začeti reševati od vrha, to je z naše univerze. S samimi zunanji reformami seveda še ne bo dosti storjeno. Nujno se nam javlja potreba novega, slovenskega profesorja klasičnih jezikov, ki bo vedel, kaj s svojim poučevanjem hoče, ki bo prav začutil bogastvo svojih predmetov, ga znal posredovati učencem in bo skušal ustvariti plodno zvezo med antično kulturo in današnjim slovenskim življenjem.

Vprašanje je mnogo širše, kakor je tu zajeto. Želeli bi le, da vzbudi premišljevanje o tem pri tistih, ki so o tem predvsem dolžni razmišljati. G.

»Sodobnost« št. 9

Leposlovje v septembrski številki »Sodobnosti« predstavljajo: v verzih samo Igo Gruden s povprečnim epigramom »V znamenju raka«, prozo pa objavljata Prežihov Voranc in Ferdo Godina. Godinovi zgodbi »Sagajev Tinč in njegova mati«, ki se v tej številki končuje, ni mogoče odrekati neke spretnosti pripovedovanja, ki izhaja iz naravne nadarjenosti; celo neko napredovanje v tej spretnosti je vidno. Vendar se ni mogoče ubraniti vtiska, da gre tudi tu za bolj ali manj spretno epigonstvo, ki vsebinsko in motivno ter celo v obliki samo ponavlja Miška Kranjca. Za resnično umetniško prepričevalnostjo še zdaleč ni dovolj samo lagodno pripovedovanje,

treba je biti izviren. Prežihovega Voranca »Asasa«, katere začetek je tu objavljen, obeta novo okvirno novelo, kakušnih je napisal v »Sodobnosti« že več in jih nekaj nato ponatisnil v knjigi »Samorastniki«. Čeprav smo že nekako navajeni teh zgodb, ki jih pripovedujejo njegovi ljudje, nas njegova elementarna umetnost vedno znova osvaja. L. M. Škerjanc raziskuje pod naslovom »Nezanimivost slovenske glasbe« vzroke, zakaj se slovenska glasbena umetnost ne more polnovredno uveljaviti ne doma, ne v svetu. Kljub nekoliko zastrti obliki je ta glas aktivnega slovenskega umetnika zelo zanimiv. Mnoge misli njegovega postopnega prodiranja v skrite lastnosti umetnostnih javljenj kažejo pravo smer, treba bi jih bilo samo bolj dognano izraziti. Potem bi bila tudi sodba o njih lažja. Ne gre pa takih ugotovitev preveč posploševati, zlasti ne za druga umetnostna področja. R. Kyovsky nadaljuje svoje »Prilpombe k načrtu avtonomije za Slovence na Koroškem z dne 17. julija 1927«, Cene Logar pa še nadalje raziskuje »Vrednostno normativne in socialne temelje lepote in umetnosti«. Ob razpravi se bosta še nadaljevali. Prav tako še niso končani politični sestavki: na uvodnem mestu številke objavljeni začetek razpravljani nekega A. Javorja pod naslovom »Evropske krize in slovenski narod« in Političnem obzorniku nekega A. R. »Zakaj se je zrušila Francija?« ter v oddelku Refleksije X. in XI. poglavje neskončno dolgih »Sodobnih razmišljanj« Andreja Beličana. A. Beličan in A. Javor razsojata o vsem samo s stališča »edino odrešilnih« formul dialektičnega materializma. Ali ni to dogmatizem najozkosrčnejšega kova? — Knjižno kritiko zastopa Anton Vratuša, ki končuje svojo obširno oceno Isačenkove knjige »Slovenski verz«. Na zadnjih straneh priobčuje O. K. informativne zapiske »O modernem sovjetskem filmu«.

n.

»Naš rod«

Prinaša v prvi številki novega (XII.) letnika na ovitku sliko pisatelja Vladimirja Levstika, ki bo objavljal skozi vse leto uvodno povest »Peter in Kostja« o šolarčku Zetru, njegovem prijatelju, ruskem begunčku Kostji in o kozaku Semjonu. Ob tej priliki predstavlja Jože Župančič mladim bralcem Vladimirja Levstika tudi v posebnem sestavku v obliki razgovora o njegovem pisateljskem in prevajalskem delu. Levstikovo mladinsko povest ilustrira Maksim Gaspary na svoj znani način. Uredništvo »Našega roda« ima namreč že dalj časa navado, da daje povesti, nekatere pesmi, pa tudi poučne sestavke, ki jih prinaša, ilustrirati slovenskim umetnikom. Ni treba posebej poudarjati, da je to za mladinski list zelo primerno, ker dobi mladina s pomočjo dobrih ilustracij neprimerno bolj živo predstav o tem, kar bere. Ostala vsebina številke je pisana kakor navadno. V nasprotju z nekaterimi starejšimi listi te vrste, ki izhajajo iz trdno določenih svetovnonazorskih osnov in jih strankarska opredeljenost včasih nekoliko omejuje, ima »Naš rod« vse pogoje, da postane naš najboljši mladinski list, samo popolnoma se bo moral otresti še nekaterih strankarskih primesi, ki še včasih zaidejo na njegove strani, in postati tudi po duhu ne le po jeziku popolnoma slovenski. n.

Jezikovni kotiček

Od konca novembra 1937. do 8. aprila 1938. je izhajal v »Narodu« slovenski prevod hrvaškega prevoda angleškega pustolovskega romana Rolfa Fremonta z nadpisom »Svet v razvalinah«. Slovenščina še ni najslabša; pozna se pa, da je prevod iz hrvaščine.

Ljudje v tem prevodu se ogovarjajo med seboj v srbohrvaškem vokativu (klicalniki), ki ga pa naš jezik nima: Evo! doktore! inspektore! Johne! Lyttonne! Bouviere! Bowdene! Glagol smatrati se pogosto rabi: smatram za svojo dolžnost; da je treba smatrati »številko« za človeka, itd. »Da bi kdaj zaglavlil« razumemo samo tedaj, če znamo srbohrvaško

(z. = ponesrečiti se). Namesto dvojine je pri glagolu včasih množina (ker je shrv. glagol izgubil dvojinske oblike): »niti policija niti sodišče si ne znajo pomagati«. Namesto slov. besede »kos (komu)« beremo: »Meni niso dorasli« (germanizem). Nepotreben je sh. predlog *napram*: »dolžnost napram kroniki«. »Nečuvenc« in »orjak« sta kajpak lepši besedi kot pa »nezaslišan« in »velikan«. Germanizem »demist nich so« je zašel po shrv. posredovanju v slovenščino: »temu ni bilo tako«, »kje je temu drugače?«

Po vzoru srbskih knjig in listov piše naš prevajalec: »da položim moj katalizator...« (slov.: svoj); »stavljamo v službo skupnosti svoja življenja« in »ženske so stavljale Ariurja za zgled«. Ta glagol ni slovenski, kakor tudi niso: znanjati, glašti, bujati i. dr. Imamo: staviti, postaviti in postavljati.

Nekatere napake ne kažejo shrv. vpliva: »boste nazvali moje naziranje neokusna komedija«, »k sreči« (slov.: na srečo), »da osvobodim domovino iz krem-ljev, kamor je zašla«, »ko sem prejel včeraj večer brzojavko« (slov.: sinoči); »leči, iti, hiteti k počitku« (slov.: počivati spat); »zoperstaviti se« (slov.: upirati se, upreti se, postaviti se po robu); natvesti« (slov.: natvesti); »v trenutku se je ista ustavila (govor je o podmornici); »največjega zla, ki bi ga mogel zadeti« (beri: moglo!) »niti trenutka nima človek miru« (na vprašanje »koliko časa« rabimo tudi pri nikalnem predikatu vedno le tožilnik; torej: »niti trenutke«); »nadaljen« (9 krat; prav je: nadaljnji); zavedla se je (slov.: zavedela, ker je glagol [za]vedeti, kakor videti, hoteti, viseti v III., ne pa v I. vrsti; saj ne pišemo vida, hotla, visla); »slečite ga« (prav.: slecite, kakor recite, strizite); kazoč (prav.: kažoč, ker je sedanjik kažem, V. vrste); »prinešena, doprinešena« (prav.: prinesena, ker se sprega nesti po I., ne po IV. vrsti); kaznenec (prav.: kaznjeneč, ker je ta beseda iz deležnika kaznjeneč); take dobe ne pomenjajo nič novega« (prav.: pomenijo; iz zloženih samostalnikov pomen, pokora, oblak, *prevor*, obraz so izvedeni nedovršniki: pomeniti, pokoriti se, nebo se oblači, prevoziti, obraziti = oblikovati); »izstreljena pišca« (prav.: puščica — saj pišemo Ljubljana, ljubezen, verujem, rumen, zašumelo, pušto, ne pa Ljbljana, ljbezen, verjem, rmen, zašmelo, psto; pišemo vedno smetišče, iščem ne pa smetiše, išem itd.); zahrepenili (prav.: zahrepeneli; po III. vrsti); »neutihajoče delo« (glagola utihati nimamo; prevajalec je menda mislil neutrudno, ne počivajoče ali ne mirujoče delo); mal čudež (prav.: majhen); »ti tu so nevarnejši«, s tem tu« (slov.: tile, s temle).

Namesto določne oblike pridevnikov rabi prevajalec po krivem nedoločno: »težak udarec, ki je nas zadel« (prav.: težki udarec, ki nas je zadel); »strašen aparat je mogel sestaviti...« (prav.: strašni ap.). O udarcu in o aparatu se govori že pred tema stavkoma, torej je nedoločna oblika nemogoča.

Deležnik »pusteč« je nemogoč, ker je ta glagol dovršen; prevajalec bi imel izbirati med puščajoč (deležnikom sočasnosti) in pustivši (deležnikom predčasnosti).

[Grozna pošast je »globinometer« — bastard iz sl. globinometra in grškega bathometra. Morebiti se nam obeta še kak tlako-meter ali baro-mer in kak toplo-meter ali termometer?]

Narobe piše prevajalec rad določno obliko namesto nedoločne: stal je kakor zasačeni grešnik«, »to je najeti morilec«, »kakor zna kleti le razjarjeni mornar«. Srb ali Hrvat bi se pa nemara smejal takile rabi svojilnega zaimka čiji: »Preganjanci, čijih življenja so...« obsojena« ali pa: »elementi, čijih nasilje ljudje obsojajo«. Ta shrv. zaimek se namreč vedno ujema z nadrejenim samostalnikom v sklonu, spolu in številu (kakor moj, tvoj) — torej bi se reklo shrv.: Preg., čiji život...« in »Elementi, čije nasilje...« Sicer pa uči Maretič, da se čiji nanaša v pravilnem jeziku le na besede, ki stoje v ednini in pomenijo moško osebo. -ABC-

Poravnajte naročnino!

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musak, Ljubljana